

Onder het motto "landschappelijk verantwoord ondernemen" zoeken de ministeries van LNV en VROM naar nieuwe financieringsbronnen voor het landschap, namelijk bij particulieren. Om hier ervaring mee op te doen, heeft LNV vier voorbeeldgebieden geselecteerd. Het LEI van Wageningen UR onderzocht de betrokkenheid van bewoners bij het landschap in hun omgeving. Want dat is een maat voor de bereidheid om ook daadwerkelijk met geld over de brug te komen.

In het Binnenveld stonden ooit vijf kastelen. Foto: LEI

Betalen voor landschap vergt goede communicatie

Tot nu toe dragen bewoners vooral aan het landschap bij via het lidmaatschap van nationale natuurorganisaties. Op lokaal niveau komt een bijdrage van bewoners aan het landschap beperkt voor en dan vooral als vrijwilliger in het onderhoud. Terwijl de grote natuurorganisaties veel aandacht besteden aan de noodzaak van een financiële bijdrage, komt de urgentie van het beschermen en het ontwikkelen van het lokale landschap nauwelijks voor het voetlicht. Waar maatschappelijke organisaties voor milieu, natuur en gezondheid als goed doel de harten van bewoners weten te raken en hen verleiden de portemonnee te trekken, is dat voor landschap nog niet het geval. Wij verwachten dat door meer lokale aandacht voor het bijzondere van landschap, wat er voor nodig is om het zo te houden en goed te ontwikkelen, dit bij bewoners meer gaat leven. En daardoor zullen zij eerder een bijdrage leveren.

Positieve houding

Een belangrijke vraag is wat bewoners (en bedrijven) in en rond een voorbeeldgebied met hun landschap hebben. Kennen bewoners hun gebied, vinden ze het mooi, zijn ze eraan gehecht en vinden ze dat landschap aandacht nodig heeft? Dit inzicht is belangrijk voor het opzetten van plannen en activiteiten in ieder voorbeeldgebied om private financiering van landschap te stimuleren. Voor meer inzicht in de lokale bereidheid om aan landschap financieel bij te dragen, gebruiken wij een driedeling uit de marketing die verwijst naar bekendheid (kennis), betrokkenheid (emotie) en bijdrage (gedrag). Wij lichten deze kort toe en doen op grond van een enquête in ieder voorbeeldgebied, aanbevelingen voor de communicatie naar bewoners.

Als burgers een positieve houding ten opzichte van het landschap in hun omgeving hebben, zullen zij waarschijnlijk meer bereid zijn om hieraan bij te dragen. Zowel de kennis en overtuiging van burgers als hun emoties en gevoelens bij landschap, worden als een belangrijke voorspeller van de intentie tot een bijdrage gezien. Meer bekendheid en meer betrokkenheid zouden dan tot een grotere bijdrage aan landschap moeten leiden. Of burgers daadwerkelijk gaan bijdragen, hangt echter ook van andere factoren af. Zoals de beschikbare informatie over het gebied, de lokale

Weidevogels zorgen voor een goed verhaal in Amstelland. Foto: LEI

Oisterwijkse bossen zorgen voor een gevarieerde natuurkern in het Groene Woud. Foto: Het Groene Woud

‘Waar maatschappelijke organisaties voor milieu, natuur en gezondheid als goed doel de harten van bewoners weten te raken en hen te verleiden de portemonnee te trekken, is dat voor landschap nog niet het geval’

betrokkenheid en tot de verbeelding sprekende mogelijkheden om voor landschap te gaan betalen. Burgers zijn gewend dat vooral de overheid aan landschap betaalt, dus waarom zouden zij dat nu opeens gaan doen?

Driedeling

Burgers kunnen met verschillende activiteiten bijdragen aan het landschap: als beschermer in het natuur- en landschapsbeheer, als consument via het betalen of gebruiken van landschapsgerelateerde producten en diensten of door actief deel te nemen in het landschapsbeleid: de kiezer. Zo is een lidmaatschap van natuur- en landschapsorganisaties als goed doel (beschermer) vrijwillig. Als consument gaat het om verplichte afdrachten van gebruikte goederen en diensten voor landschap. De kiezer stemt indirect in met de belastingen voor landschap die verplicht worden opgelegd.

De financiële bijdragen van de beschermer en de kiezer zijn onafhankelijk van het gebruik van landschap en vooral gerelateerd aan maatschappelijke vragen. De bijdragen van de consument zijn afhankelijk van het gebruik van een goed of dienst gerelateerd aan landschap. De betalingsbereid is nu vooral onafhankelijk van het gebruik van landschap. Deze driedeling gebruiken wij voor meer inzicht in de voorkeuren van bewoners om financieel bij te dragen aan landschap en hoe ze daar op aan te spreken zijn.

Voorbeeldgebieden

Het ministerie van LNV heeft vier voorbeeldgebieden geselecteerd om ervaring met duurzame financiering op te doen. Dit zijn Amstelland, Binnenveld, Het Groene Woud en Ooijpolder-Groesbeek. Amstelland ligt onder Amsterdam-Zuid en de Zuidas en wordt geflankeerd door Amstelveen, Uithoorn, Abcoude en de Bijlmermeer. Amstelland heeft de Amstel als een catwalk door het gebied lopen voor bewoners die willen roeien, wandelen of fietsen. Het Binnenveld ligt op de grens van de provincies Utrecht en Gelderland in de Gelderse Vallei. Het gebied fungeert als achtertuin voor de omliggende gemeenten Wageningen, Ede, Rhenen en Veenendaal. Het Nationale landschap Het Groene Woud ligt tussen de steden Tilburg, Eindhoven en 's-Hertogenbosch. Het biedt een gevarieerde natuurkern met de Kampina heide, Oisterwijkse bossen en het Dommeldal en eromheen een cultuurhistorisch waardevol landschap. Het landschap van Ooijpolder-Groesbeek ten oosten van Nijmegen kent een grote verscheidenheid. De Ooijpolder bestaat uit een rivierenlandschap, waaruit de stuwwal bij Nijmegen oprijst, dat overgaat in het bos- en heuvellandschap van Groesbeek. Om meer te weten over hun bekendheid,

betrokkenheid en bijdrage aan landschap heeft TNS NIPO in oktober 2008, 1360 mensen geïnterviewd die niet meer dan 5 kilometer van het voorbeeldgebied wonen. Onze inschatting hierbij is dat deze straal het maximale aantal respondenten geeft. Dat heeft tot gevolg dat maar een deel van de bevolking uit de omliggende steden is geraadpleegd. In drie voorbeeldgebieden heeft driekwart van de benaderde bewoners de enquête volledig ingevuld. In Het Groene Woud echter slechts iets meer dan de helft omdat bewoners de naam Het Groene Woud niet blijken te kennen en het invullen hierdoor voortijdig stakten. Gemiddeld genomen woont een derde van de respondenten in of binnen 2 kilometer van het gebied, een derde tussen 2 en 5 kilometer en een derde meer dan 5 kilometer van het gebied. In Amstelland en het Binnenveld wonen zij vaker dichterbij en in Het Groene Woud en Ooijpolder-Groesbeek vaker verder dan 5 kilometer van het gebied.

Bekendheid en nabijheid

We bespreken de bekendheid en betrokkenheid van bewoners en stellen onszelf de vraag of deze ook tot een grotere bereidheid tot een bijdrage aan landschap leiden.

Ooijpolder-Groesbeek is goed bekend bij de bewoners, Amstelland en het Binnenveld zijn redelijk bekend. Het Groene Woud, dat qua naam al minder herkenning opriep en een veel groter gebied bestrijkt, is minder goed bekend. De bekendheid berust dus vooral op nabijheid en daarnaast op naamsbekendheid, en neemt af naarmate mensen verder van het voorbeeldgebied wonen (tabel 1). De gedachte dat stedelingen hun achterland kennen, klopt maar ten dele. Zo blijken Amsterdammers (alleen de zuidelijke stadsdelen zijn gevraagd)

Tabel 1 Percentage bewoners dat hun voorbeeldgebied goed kent				
Woonafstand	Amstelland (372)	Binnenveld (336)	Het Groene Woud (299)	Ooijpolder-Groesbeek (353)
0 – 2 km	50%	47%	29%	69%
2 – 5 km	29%	32%	10%	75%
> 5 km	6%	19%	6%	65%
Gemiddeld	39%	34%	12%	69%

Amstelland vaak niet te kennen. Nijmegenaren (ten oosten van het Maas-Waalkanaal) kennen Ooijpolder-Groesbeek echter wel.

Aantrekkelijk landschap

Wij hebben de betrokkenheid van de bewoners bij het landschap in hun voorbeeldgebied gemeten aan de hand van hun positieve en negatieve emoties. In positieve zin gaat het om hun gehechtheid aan het gebied en de aantrekkelijkheid van het landschap. In negatieve zin om de mate waarin zij zich zorgen maken over de toekomst van het landschap in hun gebied en vinden dat hun gemeente meer moet doen om het landschap te beschermen. Bewoners, met uitzondering die van het Binnenveld, blijken sterk gehecht aan hun gebied en vinden het landschap aantrekkelijk. Ooijpolder-Groesbeek krijgt de meeste waardering (tabel 2). De meeste bewoners zijn niet erg bezorgd over de toekomst van het landschap, maar vinden wel dat hun gemeentebestuur meer moet doen om het landschap te beschermen. In Amstelland en in het Binnenveld maken bewoners zich meer zorgen over de toekomst van het landschap in hun gebied. Er dus al een behoorlijke betrokkenheid. In veel gebieden waarderen bewoners het landschap in hun omgeving, vinden ze dat hun gemeente hier meer aan bij moet dragen, al maken ze zich nog niet veel zorgen over de toekomst van het landschap.

Wie moet betalen

Zoals eerder aangegeven meten wij de financiële bijdragen van bewoners aan de hand van hun voorkeuren om bij te dragen als beschermer, consument en kiezer. Aangezien er voor bewoners nog weinig concrete mogelijkheden zijn om landschap in hun eigen voorbeeldgebied financieel te ondersteunen, kunnen de antwoorden alleen maar als een intentie tot een bijdrage worden gezien.

Bijna de helft van de bewoners is lid of donateur van een of meer organisaties die natuur en landschap als goed doel beschermen (beschermer). In Amstelland geven bewoners vaker en in Het Groene Woud minder (tabel 3). Het gaat hierbij vooral om (inter)nationale organisaties. (Natuurmonumenten en het Wereld Natuur Fonds). Financieringconstructies voor vrijwillige bijdragen aan lokale maatschappelijke doelen komen weliswaar voor natuur en landschap nog weinig voor, maar dat geldt niet voor kerk en levensbeschouwing, gezondheid, sport en recreatie. Bewoners geven vaker aan deze lokale doelen in het Binnenveld (62 procent, vooral aan kerk en levensbeschouwing) en in Het Groene Woud (56 procent, wat meer aan gezondheid) dan in Ooijpolder-Groesbeek (53 procent) en in Amstelland (49 procent).

Bewoners vinden dat gebruikers van een aantrekkelijk landschap hiervoor moeten betalen (consument). In Het Groene Woud

noemt ruim de helft van de bewoners tenminste twee private actoren (projectontwikkelaars, recreatie en andere bedrijven, toeristen en bewoners) die als gebruiker in het gebied moeten investeren. In de andere gebieden gebeurt dit minder (tabel 3). Bewoners zijn ook bereid om iedereen meer inkomstenbelasting voor landschap te laten betalen of meer gemeentebelasting aan landschap te besteden (kiezer). In Amstelland en Ooijpolder-Groesbeek is ruim de helft hiertoe bereid, in Het Groene Woud hooguit de helft. De vraag of iedereen moet betalen aan landschap of alleen de gebruikers ervan, wordt in de voorbeeldgebieden dus verschillend beantwoord. Als we naar de voorkeuren kijken, dan zijn bewoners in Amstelland vaker bereid om onafhankelijk van het gebruik betalen, terwijl ze in Het Groene Woud vooral gebruikers willen laten betalen.

Bekendheid en betrokkenheid

Om meer te weten over de bewoners die financieel willen bijdragen, zijn hun voorkeuren gerelateerd aan hun bekendheid en betrokkenheid bij het voorbeeldgebied. Zo blijken bewoners die het gebied goed kennen meer lidmaatschappen en donaties aan natuur- en landschapsorganisaties te doen (beschermer) en meer bereidheid te tonen om belasting te betalen en/of te besteden aan landschap (kiezer) dan bewoners die het gebied minder (goed)

Tabel 2 Gemiddelde betrokkenheid bij landschap (5p-schaal oplopend)

	Amstelland	Binnenveld	Het Groene Woud	Ooijpolder-Groesbeek
Gehecht	3,7	3,5	3,3	3,7
Aantrekkelijk	3,9	2,6	3,8	4,2
Zorgen	2,7	2,6	2,4	2,4
Gemeente meer beschermen	3,6	3,6	3,5	3,6

Tabel 3 Financiële bijdrage aan landschap

	Amstelland	Binnenveld	Het Groene Woud	Ooijpolder-Groesbeek
Lid/donateur voor landschap	50%	48%	40%	44%
Wil dat tenminste twee private gebruikers aan landschap meetalen	47%	51%	56%	53%
Wil meer inkomstenbelasting betalen en/of meer gemeentebelasting aan landschap besteden	57%	53%	50%	56%

Stuwwal bij Nijmegen draagt bij aan een gewaardeerd landschap in Ooijpolder-Groesbeek. Foto: Buro Hemmen

‘De meeste bewoners zijn niet erg bezorgd over de toekomst van het landschap, maar vinden wel dat hun gemeentebestuur meer moet doen om het landschap te beschermen’

kennen. Meer bekendheid leidt dus tot meer bereidheid om aan landschap bij te dragen. Qua betrokkenheid blijken bewoners die gehecht zijn aan hun gebied, het landschap aantrekkelijk vinden en willen dat hun gemeente meer aan bescherming doet, op alle domeinen meer bij te willen dragen dan bewoners die minder betrokken zijn. Verder blijken bewoners die zich (veel) zorgen maken over de toekomst van het landschap, ook vaker als beschermer en kiezer bij te willen dragen, maar niet als consument. Meer betrokkenheid vergroot dus ook de kans op een bijdrage. Hierbij moet echter wel rekening gehouden worden met het type bijdrage.

Lessen voor communicatie

Meer bekendheid en betrokkenheid doet de kans op een financiële bijdrage toenemen. Een goede communicatiestrategie kan de betrokkenheid en bekendheid van bewoners vergroten. Per voorbeeldgebied is echter een verschillende invulling gewenst qua toon, perspectief en bereik van de communicatie. Ten eerste verschilt de toon per voorbeeldgebied. Waar in Amstelland en in het Binnenveld bewoners ook op zorgen en dreiging zijn te motiveren, lijkt het in Het Groene Woud en Ooijpolder-Groesbeek verstandiger om de boodschap positief te brengen. Zo is in de eerste twee voorbeeldgebieden de bereidheid tot een financiële bijdrage groter

als er zowel meer waardering als dreiging is, terwijl in de laatste twee gebieden hoofdzakelijk de positieve betrokkenheid telt. Ten tweede is het perspectief van de boodschap belangrijk. Zijn bewoners vooral bereid om aan de eigen gemeenschap bij te dragen of mag het doel algemener zijn? Door de sterke bereidheid om aan lokale doelen te geven, lijken bewoners in het Binnenveld en in Het Groene Woud eerder geneigd om iets voor de eigen gemeente te doen. Om de betrokkenheid bij natuur en landschap te vergroten, zal in de boodschap dus vooral het belang van de bijdrage voor de eigen gemeenschap moeten worden gecommuniceerd. Uit de grotere bereidheid in Amstelland om aan (inter)nationale natuurdoelen te geven, zal daar de boodschap eerder in een breder perspectief moeten passen. Ooijpolder-Groesbeek valt qua perspectief niet op, blijkt goed bekend bij de bewoners en oogst veel waardering voor het landschap. De uitdaging is hier om deze betrokkenheid te gebruiken voor toekomstige bijdragen van bewoners aan lokale financieringsconstructies als de streekrekening, een landschapsveiling en groencertificaten. In Ooijpolder-Groesbeek zal in 2011 een nieuwe landschapsveiling worden gehouden waarbij burgers en bedrijven landschap(elementen) kunnen adopteren waarvoor landeigenaren tegen betaling het beheer verrichten. Tot nog toe

kunnen in Het Groene Woud en in Amstelland bij de Rabobank alleen bedrijven een spaarrekening openen waarbij de bank en de spaarders een deel van de rente aan een streekfonds schenken. Ten derde vraagt het bereik van de communicatie aandacht. Besteed meer aandacht aan de bewoners die buiten het gebied wonen. Bewoners die in of vlakbij het gebied gevestigd zijn, zijn meer bekend en meer betrokken bij het gebied dan stedelingen die verder weg wonen. Dat klinkt logisch, maar wordt – naast factoren als goede uitlooproutes – ook bepaald door het beperkte communicatiebeleid. Als dit slechts op kleine schaal is gedaan zoals in Amstelland en in het Binnenveld, dan is het bereik minder groot dan in Ooijpolder-Groesbeek dat onder Nijmegenaren goed bekend blijkt te zijn. De resultaten in Het Groene Woud laten hierbij ook zien dat het belangrijk is om een naam van het gebied te gebruiken dat bij de bewoners bekend is en betrokkenheid oproept. Ten slotte maken de verschillen in de voorkeuren voor het type financiële bijdrage aan landschap ook duidelijk dat je per voorbeeldgebied bewoners een breed palet aan mogelijkheden moet bieden.

GREET OVERBEEK EN RONALD DE GRAAFF

Beide auteurs werken bij LEI Wageningen UR